

FUNDACJA GENERAL ELŻBIETY ZAWACKIEJ
Archiwum i Muzeum Pomorskie Armii Krajowej
oraz Wojskowej Służby Polek
87-100 Toruń, ul. Podmurna 93, tel. 0048 56 65 22 186
e-mail: fapak@wp.pl; www.zawacka.pl
NIP 956 16 25 127; REGON 870502736
KRS 00000 41692
Nr r-ku 82 1090 1506 0000 0000 5002 0244

MEMORIAŁ

Generał Marii Wittek

tot. Ksero.

tt 2004.

TOMASZEWSKA kłanda
ps. "Romana"

AK
Okr. Łódź

4058/WSK

SPIS ZAWARTOŚCI TECZKI — 4058/WSK .....

TOMASZEWSKA Hanka .....

ps. „Romana” .....

I. Materiały dokumentacyjne —

I/1 — relacja własna —

I/2 — dokumenty (sensu stricto) dot. osoby relatora —

I/3 — inne materiały dokumentacyjne dot. osoby relatora —

II. Materiały uzupełniające relację ✓ K. 252.

III. Inne materiały (zebrane przez „relatora”): —

III/1 — dot. rodziny relatora —

III/2 — dot. ogólnie okresu sprzed 1939 r. —

III/3 — dot. ogólnie okresu okupacji (1939–1945) —

III/4 — dot. ogólnie okresu po 1945 r. —

III/5 — Inne... —

IV. Korespondencja —

.....
.....
.....
.....

V. Wypisy ze źródeł [tzw.: „nazwiskowe karty informacyjne”] ✓ 5

VI. Fotografie ✓ 206. II/1.

II. Materiały uzupełniające relację:

- "Wanda Tomaszewska - Roman" - wspomnienie w 1 tomie o śmierci (1908-2004) d: "G.4. Kraków" 20.06.2005.
msp. ksero. Fotograf. k.1. s.1.
- Nekrolog Wandy Tomaszewskiej - msp. oryg. (być może gazetę)
k.1. s.2.

Przysięga K. Wojtarowicz 2 VII 09

WSPOMNIENIE W 1. ROCZNICĘ ŚMIERCI (1908–2004)

Wanda Tomaszewska „Romana”

Urodziła się 7 września 1908 r. w Chocimiu w rodzinie Juliusza Chrystiana (adwokata) i Marii Bazyli z Chorbkowskich. Dziad Gorgoniusz Tomaszewski herbu Bończa był notariuszem w Chocimiu. Miała siostrę Marię (wykładowca konserwatorium we Lwowie, po wojnie prof. Akademii Muzycznej we Wrocławiu) i dwóch braci Jana (zm. 1991. lotnika RAF) i drugiego zmarłego w dzieciństwie.

Po wybuchu rewolucji ojciec wysłał rodzinę do Sum w guberni charkowskiej. Tam w latach 1917/18 Wanda Tomaszewska rozpoczęła naukę w rosyjskiej szkole. W 1918 r. wstąpiła do organizującej się I Drużyny Harcerek im. Kościuszki, prowadzonej przez Wandę Kowalewską, i złożyła przyrzeczenie harcerskie. Latem rodzina wróciła do Kamieńca Podolskiego, gdzie Wanda kontynuowała naukę w szkole polskiej i należała do I Żeńskiej Drużyny Harcerek im. Królowej Jadwigi, prowadzonej przez Marię Chmielewską.

Na początku lat dwudziestych z matką i rodzeństwem wyjechała do Lwowa, z którym związała się już na stałe. We Lwowie rozpoczęła naukę w gimnazjum ss. urszulanek i zgłosiła się do służby harcerskiej. Otrzymała przydział do I Żeńskiej DH im. Emilii Plater. w lutym 1922 roku zdobyła stopień pionierki. Po maturze, w 1926 r., rozpoczęła studia na Wydziale Konsularno-Dyplomatycznym Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie. Po studiach odbywała praktykę w konsulacie w Antwerpii, gdzie zamieszkała. W końcu roku 1929 opuściła Belgię i jakiś czas spędziła z rodzicami w rodzinnej posiadłości w Nowosielicy.

W 1930 roku wróciła do Lwowa, gdzie zamieszkała ze swoją siostrą. W latach 1931-1936 pracowała w Wydziale Samorządowym Urzędu Wojewódzkiego we Lwowie. Równocześnie wróciła do pracy harcerskiej. Początkowo objęła funkcję przybocznej, a następnie drużynowej VI DH im. Zawiszy Czarnego we Lwowie. W sierpniu 1932 roku brała udział w obozie zlokalizowanym w pobliżu odbywającej się w Polsce w Szkole Instruktorskiej na Buczu VII Światowej Konferencji Skautek z udziałem Naczelnej Skautki Świata lady Olave Baden-Powell. W roku następnym pełniła obowiązki tłumaczki w czasie wizyty Naczelnego Skauta Świata gen. Roberta Baden-Powella z małżonką w obozie harcerskim na Polance Redłowskiej k. Gdyni.

W 1934 roku uzyskiwała stopień drużynowej po próbie. W latach 1936-1938 była drużynową XX Lwowskiej Drużyny Harcerek im. Jadwigi Tejszerowej. Od 1937 r. pracowała jako korespondentka w językach polskim, francuskim i angielskim w Spółce Wydawniczej „Książnica-Atlas” we Lwowie. W 1938 roku weszła w skład Komendy Lwowskiej Chorągwi Harcerek; zorganizowała Wydział Zagraniczny Komendy Chorągwi, który prowadził do wybuchu II wojny światowej. W kwietniu tegoż roku odbyła kurs podharcemistrzowski w Szkole Instruktorskiej na Buczu.

W chwili wybuchu wojny wraz z dwoma instruktorkami otrzymała zadanie zaciemnienia okien w gmachu Politechniki Lwowskiej, w którym miał być zorganizowany szpital. Następnie zgłosiła się do służby w tym szpitalu, gdzie zorganizowała i prowadziła magazyn darów ofiarowanych przez społeczność Lwowa na potrzeby szpitala. Dla łez rannych zorganizowała punkt kulturalno-oświatowy, dostarczając im książki i czasopisma zdobyte od mieszkańców. Zaś w nocy pełniła dyżury na salach chorych. Po zajęciu Lwowa przez wojska sowieckie wróciła do dotychczas wykonywanej pracy w wydawnictwie Książnica-Atlas. Równocześnie aż do likwidacji szpitala mieszczącego się w budynku politechniki pomagała pracującym tam pielęgniarkom. Po przejęciu wydawnictwa przez władze rosyjskie została zwolniona za sprzyjanie pracownicy wydawnictwa wywiezionej na Wschód. Wśród wywiezionych w 1941 r. Polaków znaleźli się rodzice drużyny Wandy, o których losie pomimo usilnych starań nigdy się nie dowiedziała.

Pracowała w wojewódzkim urzędzie drogowym na stanowisku technika, w sanatorium przeciwgruźliczym pod Lwowem i w biurze prywatnej drukarni Wald i Holz. W roku 1941 została mianowana komendantką Hufca Harcerek we Lwowie, a zarazem zespołową służbą Pogotowia Harcerek. W okresie okupacji sowieckiej kontakt z ko-

kcje komendantki chorągwi pełniła do likwidacji chorągwi harcerek w 1948 r. Podjęła na krótko pracę w charakterze głównej sekretarki w Klinice Chirurgicznej Akademii Medycznej we Wrocławiu. W roku 1952 uzyskała tytuł magistra nauk ekonomicznych.

W niedługim czasie została zatrudniona w Bibliotece Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu, początkowo jako starsza asystentka, a 15 października 1954 roku jako pracownik naukowy. Pracowała kolejno w działach: rękopisów, udostępniania, gabinetu numizmatyczno-sfragistycznego. Ponadto prowadziła na terenie biblioteki działalność kulturalną, organizując spotkania towarzyskie, akademie dla uczczenia świąt narodowych, wieczory taneczne itp. Zgłosiła się na seminarium doktorskie z historii gospodarczej u prof. Stefana Ingłota z tematem „Historia Dusznik Zdroju na Dolnym Śląsku”. Na podstawie zebranych materiałów wygłosiła wiele odczytów na ten temat we Wrocławiu, Kudowie, Łodzi, Polanicy Zdroju oraz podczas Międzynarodowego Festiwalu Chopinowskiego w Dusznikach. Opublikowała też liczne artykuły dotyczące historii Dusznik oraz wydała album fotograficzny. Mimo zdania w 1955 r. obowiązujących egzaminów nie ukończyła pracy doktorskiej, ponieważ w 1962 r. PAN zlikwidowała etaty naukowe w bibliotece.

Po październiku 1956 r. była jedną z głównych inicjatorek reaktywowania ZHP we Wrocławiu, a następnie objęła funkcję kierowniczki Wydziału Hufców i Drużyn w Komendzie Wrocławskiej Chorągwi Harcerstwa. Była również członkiem komisji weryfikacyjnej. W roku 1958 wobec niekorzystnych zmian następujących w harcerstwie odeszła z pracy w komendzie chorągwi, jednak jeszcze przez pewien czas utrzymywała kontakt ze środowiskami, zwłaszcza prowadzonymi przez dawne instruktorki lwowskie, a nawet pełniła funkcje na obozach i kursach oraz publikowała na łamach prasy artykuły dotyczące harcerstwa. Od roku 1959 włączyła się zupełnie z czynnej służby instruktorskiej w harcerstwie.

W tym czasie wyjechała na zaproszenie rodziny do Włoch. Tam, w zamian za możliwość pobytu, podjęła pracę repolonizacyjną w internacie dla młodych dziewcząt prowadzonym przez siostry zakonne. Przeważnie były to Polki z USA. Prowadziła zajęcia z zakresu historii Polski, krajoznawstwa, organizowała imprezy kulturalne poszerzające znajomość naszego kraju. Sama zaś uczęszczała na kurs języka włoskiego. Opuściła Włochy w 1964 roku, wracając do Wrocławia.

W latach 1965-1971 pracowała we Wrocławiu jako tłumaczka materiałów technicznych z języka francuskiego, niemieckiego, angielskiego oraz rosyjskiego w Zakładach Badawczych i Projektowych „CUPRUM”.

W roku 1952 wstąpiła do PTTK, a już wcześniej, bo w 1948 r., ukończyła kurs przewodników miejskich. Od roku 1952 była przewodnikiem klasy I, od 1979 roku instruktorem przewodnictwa, a od 1983 roku instruktorem krajoznawstwa Polski. Wycieczki prowadziła do 1997 r. Pracowała społecznie w Kole Przewodników Miejskich. W latach 1975-1996 pełniła funkcję prezesa Komisji Wydawniczej Oddziału Wrocławskiego PTTK. Była również członkiem Okręgowej Komisji Opieki nad Zabytkami PTTK. Jako społeczny opiekun zabytków przyczyniła się do utworzenia w Dusznikach Zdroju Muzeum Papiernictwa. W 1968 roku wydano jej album „Duszniki Zdrój”, a w 1974 roku przewodniki z serii „Wędrówki po Wrocławiu”: „Stromiejskimi śladami Piastów”, „Śladami dawnych umocnień obronnych” i „Śladami przeszłości w czasy współczesne”. Opublikowała ponadto około 50 rozpraw naukowych, artykułów publicystycznych, opracowań nt. historii Dolnego Śląska, zabytków Wrocławia, historii harcerstwa itp., zamieszczonych na łamach czasopism naukowych, krajoznawczych i prasy drukowanej.

W latach 1981-1982 była członkiem zarządu Koła Przyjaciół Harcerstwa przy Kręgu Instruktorskim im. Andrzeja Małkowskiego. Czynnie angażowała się przy organizacji wystaw harcerskich w Krakowie w 1981 roku i we Wrocławiu w 1982 i 1985 roku. W 1986 roku uczestniczyła w I Zlocie Seniorów w Warszawie, zorganizowanym

mendantką Hufca Harcerek we Lwowie, a zarazem zespołów służb Pogotowia Harcerek. W okresie okupacji sowieckiej kontakty z komendą Pogotowia były bardzo rzadkie, a praca harcerska polegała głównie na kontaktach indywidualnych. Wczesną jesienią 1941 r. został nawiązany kontakt z Komendą Pogotowia Harcerek w Warszawie i rozpoczęła się na terenie chorągwi stała systematyczna praca Pogotowia, która obejmowała służbę sanitarną (kursy, organizowanie punktów opatrunkowych na wypadek walk), gospodarczą (szkolenia w zakresie gotowania, księgowości, prowadzenia magazynów) i łączności (sieć łączności z Warszawą oraz między Lwowem, Stanisławowem i Tarnopolem). Obok tego była prowadzona dostosowana do istniejących warunków praca harcerska w drużynach.

Wanda Tomaszewska przeszła szkolenie sanitarne, wkrótce została zaprzysiężona i podjęła służbę pod pseudonimem „Romana” jako kurierka ZWZ-AK na teren trzech województw: lwowskiego, tarnopolskiego i stanisławowskiego. Służbę tę wykonywała m.in. pod pozorem zbierania ziół dla sklepu zielarskiego. Uzyskała także uprawnienia instruktorki WSK. Jej prywatne mieszkanie wielokrotnie służyło jako punkt noclegowy dla kurierów. 10 kwietnia 1942 r. została mianowana harcmistrzynią.

Kiedy 27 lipca 1944 r. armia sowiecka ponownie zajęła Lwów, krótko pracowała we Lwowskim Wojewódzkim Wydziale Drogowym na stanowisku naczelnika Działu Administracyjno-Gospodarczego. Niebawem jednak wyjechała do Warszawy, a następnie w lipcu 1946 r. osiedliła się we Wrocławiu. Rozpoczęła pracę w dyrekcji Polskiej Żeglugi na Odrze, gdzie do 1947 r. jako kierowała Działem Informacji i Propagandy. Równocześnie od listopada 1946 r. była komendantką Dolnośląskiej Chorągwi Harcerek. Praca ta była bardzo wyczerpująca, bez ograniczenia godzin pracy, a warunki niezmiernie trudne: chorągiew obejmowała duży obszar, a instruktorów było niewiele. Fun-

kcjonalnie w 1961 roku i we Wrocławiu w 1962 i 1963 roku. W 1980 roku uczestniczyła w I Złazie Seniorów w Warszawie, zorganizowanym przez Harcerski Krąg Seniora. Pod wrażeniem tego zjazdu w styczniu 1987 roku utworzyła we Wrocławiu Krąg Terenowy Seniorów „Igllica”, którego została przewodniczącą. W ostatnich latach uczestniczyła w wielu imprezach harcerskich, będąc m.in. honorowym gościem Światowych Złotów Harcerstwa Polskiego w 1995 roku w Zegrzu oraz w 2000 roku w Gnieźnie.

Od 1994 roku była członkiem Zarządu Dolnośląskiego Oddziału Stowarzyszenia Szarych Szeregów. Od 1957 r. należała do Towarzystwa Historii Medycyny i Farmacji, którego była członkiem założycielem. Była kombatantem i podporucznikiem rezerwy Wojska Polskiego (2000). Wspierała działalność Domu Opieki na Ukrainie.

Została odznaczona m.in. Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski (1997), Złotym Krzyżem Zasługi (1989), Krzyżem Armii Krajowej (1995), Medalem 40-lecia Polski Ludowej (1984), Odznaką „Zasłużony Działacz Kultury” (1978), Złotym Krzyżem „Za Zasługi dla ZHP” z „Rozetą-Mieczami” (1989), Krzyżem Obrony Lwowa 1939-1945 (1981), Złotą Odznaką Zasłużonego Działacza Turystyki (1981), Złotą Odznaką „Zasłużony dla Dolnego Śląska” (1970), Złotą Odznaką Towarzystwa Miłośników Wrocławia, Honorową Odznaką Chorągwi Dolnośląskiej ZHP (1993). Otrzymała Nagrodę Miasta Wrocławia, tytuły Zasłużonego Przewodnika, Honorowego Członka PTTK oraz „Zasłużonego dla miasta Wrocławia” (1994).

Zmarła 23 czerwca 2004 r. we Wrocławiu, została pochowana 6 lipca 2004 r. we Wrocławiu w kwaterze Orłąt Lwowskich cmentarza przy ul. Smętnej. W uroczystościach pogrzebowych uczestniczyli harcerze wszystkich pokoleń, w tym liczni seniorzy harcerstwa, przedstawiciele GK ZHP, stowarzyszeń kombatantów Szarych Szeregów, AK i „Solidarności”, PTTK oraz Stowarzyszenia Rodzin Katyńskich.

BARBARA MATUSZEWSKA

KARTA
INF. (wzrost. 2004)
+ ZYGORYS

11/2

Wanda Tomaszewska

urodzona w Chocimiu na Podolu, po długim i pracowitym życiu
odeszła do Pana 23 czerwca 2004 roku we Wrocławiu

Absolwentka Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie, przed wojną
w służbie dyplomatycznej II RP. Członkini ZWZ-AK i Szarych
Szeregów we Lwowie. Ppor. WP, od najmłodszych lat związana
z harcerstwem. Harcmistrzyni RP. W latach 1946-48 Komendantka
Dolnośląskiej Chorągwi Harcerek. Pracownik Ossolineum i Cuprum
we Wrocławiu. Autorka monografii o Dusznikach Zdroju.

Przez wiele lat czynna w kole przewodników miejskich PTTK.

Wyróżniona odznaczeniami państwowymi, resortowymi
i harcerskimi. Do końca na posterunku jako przewodnicząca
harcerskiego kręgu seniorów „Iglia” we Wrocławiu.

Bardzo kochana przez nas Ciocia Wandzia.

Uroczystości pogrzebowe w dniu 6 lipca 2004 roku rozpocznie
msza święta w kościele św. Rodziny przy ul. Monte Cassino
o godzinie 13.00, po czym o godzinie 14.00 nastąpi złożenie
do grobu na cmentarzu przy ul. Smętnej we Wrocławiu

rodzina w kraju i za granicą

nr: 9058/WSK

ZHP
242-AK
2406

++
TOMASZEWSKA Wanda
ps. "Romana"

v. Wypisy ze źródeł - nazwiskowe karty
informacyjne: 5

B. Rojek 2010

i.

++ TOMASZEWSKA Wanda

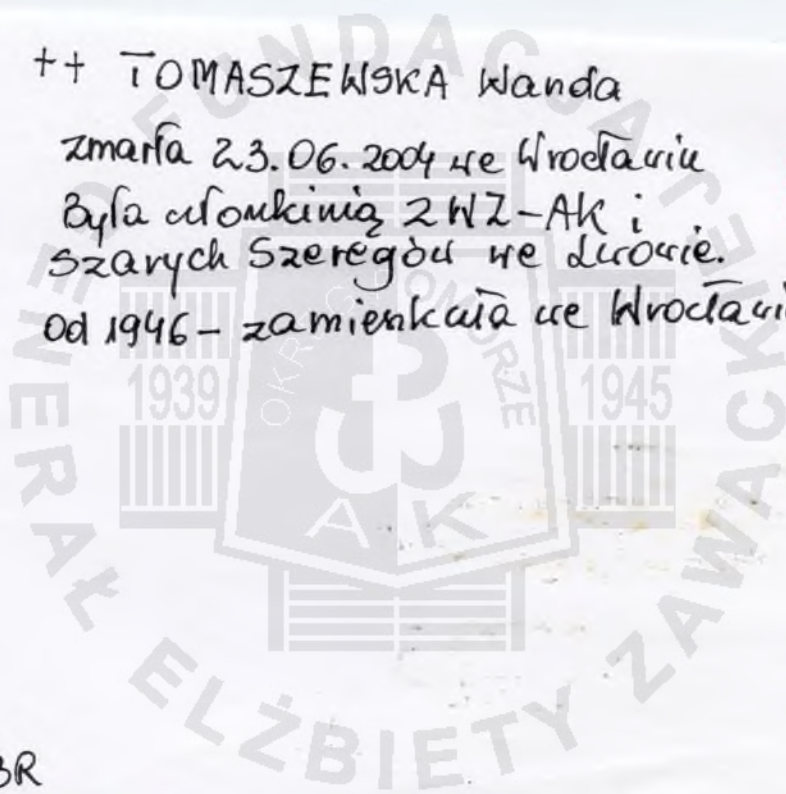
zmarła 23.06.2004 we Wrocławiu

była członkinią 2 NZ-AK i
Szarych Szeregów we Wrocławiu.

Od 1946 - zamieszkała we Wrocławiu.

AK
Lub
Szare
Szeregi

5.09.2005. BR

i

T.: 4058/WSK

WSK-AK
Lwów

† 2004

TOMASZEWSKA Wanda

wr. 1908 w Chocimiu. Szkoła Główna
Handlowa w Warszawie mgr ekonomii
Chor. Lwowska. W okupacji Komendantka
harcerki miasta Lwów. Instruktorka
WSK-AK w zakresie nauki o wojsku
Kunierka. Kontakt z hm. Stefanią Stipal.

zob. Harcerki 1939-1945 Relacje
Pamiętniki PWN Warszawa 1985
str 525

D. Rut 2002

Tomaszewska Wanda ps. Romana
(1908-2004)

- komendantka Hufca Harcerek we Lwowie, kurierka
na terenie woj. lwowskiego, tarnopolskiego i
stanisławowskiego.

Źr.: Matuszewska Barbara, *Wanda Tomaszewska
"Romana"*, w/ Gazeta Wyborcza Kraków z 20 czerwca
2005r., rubryka Pożegnania
K.Wojt., 2005r.

FUNDACJA
"Archiwum i Muzeum Honorowe
Armii Krajowej oraz Wojska Polskiego
w Toruniu"

AK
Lwów

Wpłynęło dnia: 10.09.2007
L. dz. 1586/2004-412/07
Referent: 1945

i

ZHP

WSK

Lwdw

TOMASZEWSKA Wanda

- aktywne działaczka WSK ze Lwowa,
niektóre inicjatywy w wojakowym
rodowisku Wrocławie (lat 80)

adres: ul.

50-374 Wrocław

tel: 071

Patrz Teresa Józefa Marciniak K-102/2000
ul. 22.XI.2000 r.

D.V.V. II 2001.

e

ZHP WSK
Lwów

++ TOMASZ EWSKA Wanda

zmarła 23.06.2004

(nekrolog pny informatce AK-dług
Lwowski)

adres 1939 w.

50-374 Wrocław

tel: 071

J.Kw. II 2001. 5.09.2005. BR.

TOMASZEWSKA Wanda

